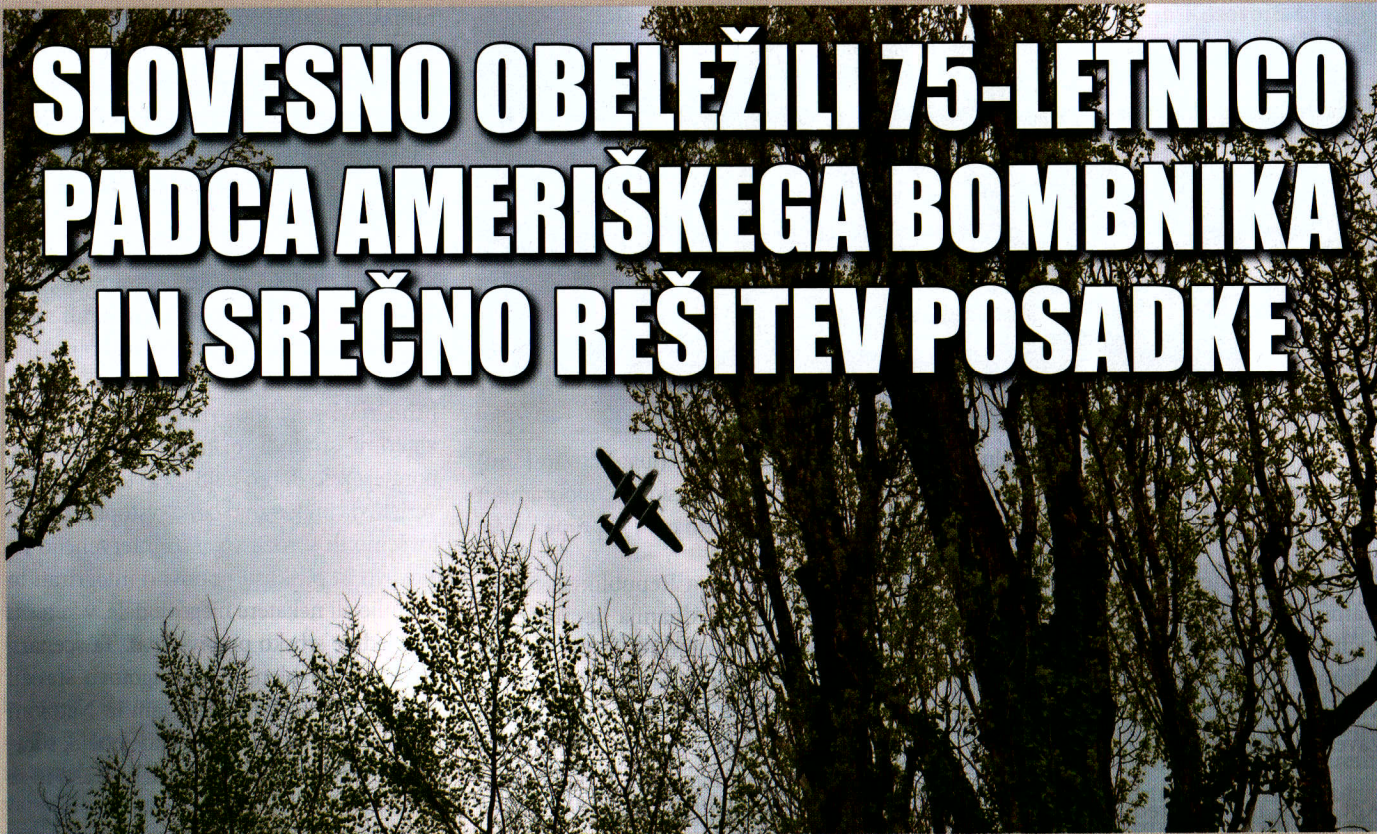

SLOVESNO OBELEŽILI 75-LETNICO PADCA AMERIŠKEGA BOMBNIKA IN SREČNO REŠITEV POSADKE

Pod Gorjanci vsi rešeni. Tako je naslovil zgodbo o srečno-nesrečni usodi letalcev težko poškodovanega bombnika B-24 »Megijine hlačke« (Meggie's Drawers), ki je 2. aprila 1944 padel pri Gracarjevem turnu v občini Šentjernej, Matija Žgajnar v svoji knjigi Zlomljena krila. Presunljivo zgodbo o mukotrpni poti rešene posadke na poti vrnitve v matično enoto v Italiji pa je – na podlagi pripovedovanja enega med njimi, strelca na repnih mitraljezih narednika Josepha Malonyja – opisal kanadski pisec Ray E. Zinck v knjigi The Final Flight of Maggie's Drawers. Slovenski prevod Zadnji polet Megijinih hlačk je, v prevodu Milene Podgoršek in Janeza Žerovca, pri založbi ZRC, ZRC SAZU izšel v marcu letos.

Celoten projekt prevoda in izdaje knjige so podprla šentjernejska podjetja na čelu z Arexom d.o.o. oziroma Ivanom Kraljem. Vse to in še več smo slišali na slovesnosti ob 75-letnici zgodbe, ki jo lahko imenujemo sreča v nesreči. Čeprav se nesreča s tem še ni končala. Končno svobodo je namreč dočakalo le osem oziroma devet od desetih letalcev nesrečnih »Megijinih hlačk«. Pilota Freda Streicherja so na poti v svobodo ranjenega zajeli ustaši in Nemci, ob tem pa ubili njegovega prijatelja Georga Morrela. Pilot Streicher je preživel nemško taborišče. Tisti, ki jih bo zgodba o štiritedenski poti, polni življenjskih preizkušenj, zanimala, bodo knjigo prebrali »na dušek«.

Za tiste, ki imajo manj časa, bomo podali kratek povzetek zgodbe, ki se je začela 2. aprila 1944 s poletom okoli 450 bombnikov in spremljevalnih letal, ki so z letališč

v južni Italiji poletela lomiti nemški uničevalni stroj v Avstriji. Letala so naletela na hud odpor nemških protiletalskih topov in lovskih letal. Mnoga med njimi so bila zadeta in hudo poškodovana. Tako tudi »Megijine hlačke«. Ob vrnitvi je še zadnjemu delujočemu motorju uspelo privleči letalo do Novega mesta, kjer pa je poveljnik letala, pilot Ed Streicher, posadki ukazal zapustiti letalo s padali. Sam je odskočil zadnji in pristal v okolici Brusnic. Srečna okoliščina je bila, da je veter padalce potisnil proti Gorjancem, ki jih je obvladovala partizanska Cankarjeva brigada, letalo pa je treščilo na tla pri Gracarjevem turnu. Na cvetno nedeljo. Kmalu so domačini in partizani zbrali celotno posadko v Podgradu in jih čez dva dni napotili proti Beli krajini, od koder naj bi poleteli nazaj v svojo bazo v Italiji. Toda usoda jih še ni izpustila iz rok. Zaradi razmočenega polja pri Otoku letalo

ni moglo pristati. Morali so na dolgo pot proti kolikor toliko gotovem pristajališču pri Bosanskem Petrovcu, ki so ga obladovali partizani. To je bil težak vojni čas. Na dolgi poti, dolgi nekaj sto kilometrov, so peš, v dežju in mrazu, v pomanjkanju hrane, nenehno izpostavljeni nemškim in ustaškim napadom, ob izgubi pilota in kopilota, preživeli letalci, skupaj z njimi je bilo še več deset drugih letalcev in ubežnikov iz nemških taborišč, doživeli vso tragiko in nesebično pomoč lokalnega prebivalstva in nesebično žrtvovanje partizanov, da bi jih čim varneje pripeljali do cilja. O dramatičnosti zadnjih trenutkov pripoveduje Malony, ko navaja hitro vkrcavanje na letalo s prižganimi motorji, da bi se čim prej oddaljili od sovražne nevarnosti. Tudi zato tako globoka hvaležnost rešenih letalcev slovenskim in jugoslovanskim partizanom, ki so v nečloveških pogojih in v nemogočih

razmerah storili vse, da so jih rešili pred ustaškim nožem ali nemškimi taborišči.

Toda vrnimo se na hitro k svoji zgodbi, zgodbi o pripravi slovesnosti in njeni podpori v naši, šentjernejski občini. Evropsko leto kulture 2018 je dr. Branetu Kromarju spodbudilo idejo, da bi v letu 2019 na kulturni način počastili 75-letnico padca ameriškega bombnika B-24 liberator (osvoboditelj) pri Gracarjevem turnu in srečne rešitve posadke, ki se je iz gorečega letala rešila s padali. Ob tem je želel udeležiti tudi spomin očeta partizana, ki mu je pripovedoval o tem dogodku. Idejo sem podprl prijatelj Jože Konda, kot upokojeni visoki častnik Slovenske vojske, doma na tem področju, saj sem bil poveljnik vojaškega letalstva in zračne obrambe Slovenske vojske. Po uskladitvi ideje z županom Radkom Luzarjem, februarja 2018, je bilo potrebno kar precej napora za izvedbo dogodka, ki je dejansko postal projekt. Župan je določil podžupana Janeza Selaka za koordinatorja, povabil pa je tudi Slavka Franka iz Hrastja, ki je bil z dogodkom povezan preko brata Jožeta, očividca padca letala. Projekt je dobil dodatno težo z organizacijo prevoda že navedene knjige spomina Josepha Maloneya. Potem ko je založbo knjige prevzel ZRC, ZRC SAZU, je bilo treba zbrati potrebna finančna sredstva. To vlogo je zelo odgovorno prevzel Ivan Kralj, direktor Arexa d.o.o., ki je s podjetji Avio Fun, ATAR, Caviar Biosystemi, Alva, ELTAS, BS GRUBAR in PiO zagotovil 6400 EUR za izdajo prevoda knjige. Srečna okoliščina je bila, da se je v jesenskem času na širšem območju Šentjerneja zadrževala ekipa Filozofske fakultete z dr. Božom Fjašmanom, ki je raziskoval okupatorsko italijansko mejo s Hrvaško. Z njegovo pomočjo se je projekt razširil še na priložnostno razstavo »Rešeni na Gorjancih« s prikazom zgodbe o reševanju zavezniških letalcev med drugo svetovno vojno. Razstavne panoje je oblikoval Tomaž Perme iz Muzeja novejšje zgodovine, razstavo pa sta podprla Vojaški muzej Slovenske vojske in Park vojaške zgodovine Pivka. Odprta je bila do 20. marca v Kulturnem centru Primoža Trubarja skupaj s prvo predstavitvijo prevoda knjige Zadnji polet Megijinih hlačk.

Preostalo je še najpomembnejši del: organizacija slovesnosti z odkritjem spominske plošče in primernim kulturnim programom. Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor je sprejel častno po-

kroviteljstvo, Slovenska vojska je obljubila sodelovanje, na pomoč je priskočil letalski klub Avia Fun z lastnikoma Ivanom Kraljem in Damijanom Cehnerjem z letalom PC-6 in desetimi padalci, podjetje Romana Račiča je obljubilo izdelavo spominske plošče. Aktivno so se vključili občinska organizacija Združenja za vrednote NOB ter seveda gasilci. Množična prisotnost na slovesnosti, ki jo je spretno povezovala Elica Kušljan Gegič, sodelovali pa so učenci Osnovne šole Šentjernej in glasbene šole Muskontar, pevski zbor Ajda, recitatorke partizanki Breda in Terezija Potočar, slovenski Amerikanec Johny Boyd ter kvintet Vojaškega orkestra Slovenske vojske, je potrdila pravilnost odločitve za obeležitev spomina na vojne čase, ko so bili zaupanje, tovarštvo in medsebojna pomoč ključni za preživetje. In še več. Bili so temelj zmage nad okupatorjem in njegovimi sodelavci. To je izpostavil v svojem nagovoru župan Radko Luzar. Pritrdil mu je predstavnik ameriškega veleposlaništva major Jonathan Zebre, slovenske gore list, ki je poudaril tudi nujnost obrambnega povezovanja v današnjem času. Slavnostni govornik, pobudnik, Brane Kromar je potrdil zavezo ohranjanja spomina na čas, ko je bilo zaupanje vir preživetja. Obujen je bil tudi spomin mnogih še živih očividcev in udeležencev dogodka, med katerimi prednjači skorajšnji stoletnik, borec Cankarjeve brigade in rešitelj prvega padalca Stanko Kušljan. Dragoce na pričevanja drugih (Jože Franko, Rezka Kralj, Jože Ban, Tončka Černe Abina ...) očividcev naj obudijo spomin na čas, ki se ne sme ponoviti.

Prisotnim bo gotovo še dolgo ostala v spominu ponazoritev dogodka, ki se je zgodil pred 75 leti. Letalo PC-6 s pilotom Jožetom Vidrihom in desetimi padalci sta »napadli« dve vojaški letali PC-9M hudournik z letališča Cerklje ob Krki, ob njihovem spuščanju sta spremenili vlogo in jih varovali na višini. Po pristanku padalcev LK Avio Fun sta letali PC-9M s pilotoma stotnikom Lukom Gorjupom in nadporočnikom Juretom Potrpinom izvajali nepozabne letalske figure, še ne videne nad tem območjem. Za vrhunec dogodka je poskrbel Ivan Kralj z organizacijo prileta in nekajkratnim preletom bombnika B-25 firme Flying Bulls, Red Bull iz Salzburga s pilotom Hansom Pallaskejem.

Jože Konda

Domačina, Stanko Kušljan - 100 let
in Jože Franko - 91 let

Predstavnik ameriškega
veleposlaništva, major Jonathan Zebre